

Квітень Є.Д.,
методист науково-методичного центру
суспільно-гуманітарної освіти та міжнародної інтеграції
Комунального закладу «Інститут післядипломної
педагогічної освіти Чернівецької області»

**ПРОФЕСІЙНІ ОРІЄНТИРИ ВЧИТЕЛЯ-СЛОВЕСНИКА: ВІД ПОЛІТИКИ
«ОСВІТА ДЛЯ ЖИТТЯ» ДО ІНДИВІДУАЛЬНОЇ ТРАЄКТОРІЇ
РОЗВИТКУ ВЧИТЕЛЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ ТА ЛІТЕРАТУРИ
У 2026/2027 НАВЧАЛЬНОМУ РОЦІ**

У сучасних умовах розвитку українського суспільства особливого значення набуває роль української мови та літератури як фундаментальних складників національної ідентичності, культурної пам'яті та духовної стійкості народу. Українська мова є не лише засобом комунікації, а й важливим чинником суспільної консолідації, утвердження громадянських цінностей, збереження історичної спадщини та зміцнення державності України. Науковці, освітяни й державні інституції визначають українську мову як одну з ключових ознак національної ідентичності та важливий чинник національної безпеки держави.

Українська література, у свою чергу, є потужним джерелом формування світогляду особистості, розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту та ціннісних орієнтирів молодого покоління. Через художнє слово учні долучаються до духовних надбань українського народу, осмислюють історичний досвід, пізнають багатство національної культури та утверджуються як свідомі громадяни України. Літературна освіта сприяє вихованню патріотизму, поваги до людської гідності, свободи, відповідальності та інших загальнолюдських цінностей.

У 2026/2027 навчальному році перед учителями української мови та літератури постає важливе завдання – забезпечити якісну мовно-літературну освіту, спрямовану на формування компетентного мовця, активного читача, відповідального громадянина та патріота своєї держави. Особливої актуальності

набуває створення освітнього середовища, у якому українська мова виступає природним інструментом пізнання світу, творчої самореалізації та міжособистісної взаємодії, а література – простором осмислення національного й загальнолюдського досвіду.

У 2026/2027 навчальному році одним із пріоритетних напрямів розвитку загальної середньої освіти України є реалізація комплексної політики Міністерства освіти і науки України «Освіта для життя», яка продовжує реформу Нової української школи та спрямована на оновлення змісту освіти відповідно до потреб сучасного суспільства [1]. Основна мета політики полягає у формуванні в учнів компетентностей, необхідних для успішного життя, самореалізації та громадянської участі, а також у забезпеченні практичної спрямованості навчання [2].

Для вчителів української мови та літератури особливо важливим є переосмислення змісту навчання як інструменту розвитку критичного мислення, комунікативної компетентності, національної ідентичності та культури читання. Саме мовно-літературна освітня галузь має значний потенціал для реалізації ключових ідей політики «Освіта для життя» [3].

Забезпечення практико-орієнтованого навчання

Одним із ключових принципів політики «Освіта для життя» є зв'язок навчального матеріалу з реальними життєвими ситуаціями [2].

Учителям української мови доцільно пропонувати учням створення текстів практичного спрямування (резюме, мотиваційний лист, допис для соціальних мереж, інформаційне повідомлення, офіційний лист); розвивати навички медіаграмотності через аналіз інформаційних повідомлень, реклами, блогів та публікацій у соціальних мережах; використовувати комунікативні ситуації, наближені до реального життя: дискусії, дебати, інтерв'ю, публічні виступи; формувати вміння працювати з різними джерелами інформації та оцінювати їхню достовірність.

На уроках української літератури варто акцентувати увагу не лише на змісті творів, а й на їхньому зв'язку із сучасними суспільними проблемами, моральними виборами та життєвими викликами. Такий підхід сприятиме усвідомленню учнями практичної цінності літератури для особистісного розвитку [1].

Розвиток наскрізних умінь та ключових компетентностей

Концептуальні засади політики «Освіта для життя» передбачають формування компетентностей, необхідних для життя в сучасному світі.

Здобувачам освіти необхідно систематично розвивати критичне мислення, уміння аргументувати власну позицію, навички співпраці, емоційний інтелект, відповідальність за власне навчання, здатність до самооцінювання та рефлексії. Для цього педагогам доцільно використовувати технології розвитку критичного мислення, метод проєктів, дослідницьку діяльність, групову та командну роботу, інтерактивні методи навчання.

Під час аналізу літературних творів варто пропонувати учням порівнювати різні точки зору, оцінювати вчинки персонажів, аргументувати власні судження та співвідносити художні ситуації з реальними життєвими обставинами.

Формування читацької компетентності та культури читання

Сучасна школа має сприяти формуванню в учнів стійкої мотивації до читання та вмінню працювати з текстами різних типів. З цією метою пропонуємо:

- урізноманітнювати коло читання сучасною українською літературою;
- використовувати елементи літературних клубів;
- організовувати читацькі конференції;
- залучати учнів до створення буктрейлерів, подкастів і читацьких щоденників;
- застосовувати цифрові інструменти для популяризації читання.

Особливу увагу слід надавати розвитку навичок глибокого читання, аналізу та інтерпретації тексту, що сприятиме формуванню інформаційної та громадянської компетентностей [3].

Політика «Освіта для життя» передбачає активне використання інтегрованих підходів до навчання. Учителям української мови та літератури доцільно реалізовувати міжпредметні зв'язки з історією України, громадянською освітою, мистецтвом, інформатикою, природничими дисциплінами. Прикладами інтегрованих завдань можуть бути:

- дослідження мовної картини певної історичної епохи;
- створення мультимедійних проєктів за літературними творами;
- аналіз суспільних проблем через художні тексти;
- дослідження культурної спадщини регіону.

Такі форми роботи допомагають учням бачити цілісну картину світу та застосовувати знання в різних життєвих ситуаціях.

Використання сучасних цифрових технологій

У контексті реалізації політики «Освіта для життя» важливим є формування цифрової компетентності учнів [2]. Відповідно вчителям рекомендуємо:

- використовувати інтерактивні освітні платформи;
- створювати цифрові навчальні матеріали;
- залучати учнів до підготовки мультимедійних проєктів;
- застосовувати інструменти штучного інтелекту відповідально та етично;
- навчати перевіряти достовірність інформації в цифровому середовищі.

Особливого значення набуває розвиток навичок безпечної поведінки в інформаційному просторі та критичного сприйняття медіаконтенту [5].

Формування громадянської та національної ідентичності

Мовно-літературна освіта є важливим чинником виховання свідомого громадянина України, тому вчителям доцільно:

- висвітлювати роль української мови як чинника національної єдності;

- залучати твори сучасної української літератури про війну, волонтерство та громадянську відповідальність;

- організовувати проєкти, присвячені культурній спадщині України;

- формувати повагу до українських традицій і культурного різноманіття.

Особливу увагу слід надавати розвитку відповідального ставлення до демократичних цінностей, прав людини та суспільної взаємодії.

Педагогіка партнерства та підтримка добробуту учнів

Політика «Освіта для життя» наголошує на важливості безпечного та підтримувального освітнього середовища [2]. Зважаючи на це, рекомендуємо вчителям будувати взаємини з учнями на засадах довіри та взаємоповаги; використовувати формувальне оцінювання; підтримувати індивідуальні освітні траєкторії; враховувати психологічний стан дітей в умовах воєнного часу; активно залучати батьків до освітнього процесу.

Під час вивчення літературних творів бажано обговорювати питання емоційного благополуччя, стійкості та подолання труднощів, що сприятиме розвитку соціально-емоційних навичок учнів [1].

Отже, реалізація політики «Освіта для життя» у 2026/2027 навчальному році вимагає від учителів української мови та літератури переходу від переважно знаннєвої моделі навчання до компетентнісної та практико-орієнтованої. Основними завданнями педагога стають розвиток критичного мислення, комунікативних умінь, читацької культури, громадянської відповідальності та здатності застосовувати знання у реальному житті. Використання інтегрованих підходів, сучасних технологій та педагогіки партнерства сприятиме успішному впровадженню ідей Нової української школи та формуванню випускника, готового до викликів ХХІ століття.

Освітній процес з української мови та української літератури в закладах загальної середньої освіти у 2026/2027 навчальному році організовується відповідно до чинного законодавства України, зокрема:

- законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», «Про забезпечення функціонування української мови як державної»;

- Закону України «Про внесення змін до деяких законів України в сфері освіти щодо врегулювання окремих питань освітньої діяльності в умовах воєнного стану» від 28.04.2022 №7325;

- Указу Президента України від 16.03.2022 №143 «Про загальнонаціональну хвилину мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії російської федерації проти України»;

- нормативно-правових актів Кабінету Міністрів України та Міністерства освіти і науки України щодо організації освітнього процесу в умовах воєнного стану;

- листа Міністерства освіти і науки України від 26.05.2026 №1/11324-26 «Про завершення 2025/2026 навчального року в закладах загальної середньої освіти та підготовку до 2026/2027 навчального року»;

- листа Міністерства освіти і науки України від 01.06.2026 №1/11707-26 «Про рекомендації щодо організації освітнього процесу»;

- розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 №988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року»;

- Санітарного регламенту для закладів загальної середньої освіти, затвердженого наказом МОЗ України від 25.09.2020 №2205.

Освітній процес реалізується відповідно до державних стандартів повної загальної середньої освіти та профільної середньої освіти:

- у 5-9 класах – згідно з Державним стандартом базової середньої освіти, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 №898;

- у 10-11 класах – відповідно до Державного стандарту базової і повної загальної середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23.11.2011 №1392.

Програми для вивчення української мови та української літератури у 2026/2027 навчальному році:

- 5-9 класи – за модельними навчальними програмами для закладів загальної середньої освіти, рекомендованими Міністерством освіти і науки України та обраними закладом освіти для реалізації освітньої програми;

- 10-11 класи – за навчальними програмами рівня стандарту та профільного рівня, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 23.10.2017 №1407 «Про надання грифу МОН навчальним програмам для учнів 10-11 класів закладів загальної середньої освіти» (зі змінами).

Під час планування освітнього процесу вчителям необхідно враховувати чинні типові освітні програми, а також інструктивно-методичні рекомендації Міністерства освіти і науки України щодо організації освітнього процесу у 2026/2027 навчальному році.

Актуальні модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи, навчальні програми для 10-11 класів розміщено на офіційному вебсайті Міністерства освіти і науки України [5].

Краєзнавчий компонент на уроках української мови та літератури

Одним із пріоритетних напрямів реалізації компетентнісного підходу в Новій українській школі є *використання регіонального (краєзнавчого) компонента в освітньому процесі*. Для Чернівецької області, яка має багату культурно-історичну та літературну спадщину Буковини, залучення місцевого матеріалу сприяє формуванню громадянської ідентичності учнів, розвитку патріотизму, дослідницьких умінь та мотивації до вивчення української мови й літератури.

Використання матеріалів про Буковину на уроках української мови та літератури необхідно спрямовувати на формування національної та регіональної ідентичності учнів; поглиблення знань про історію, культуру та літературне життя краю; розвиток мовленнєвої компетентності через роботу з автентичними текстами; формування дослідницьких навичок; виховання поваги до культурної спадщини Буковини.

Зокрема, реалізацію краєзнавчого компонента на уроках української мови доцільно використовувати при вивченні теми «Лексикологія та фразеологія» (буковинські діалектизми, регіональні фразеологізми, топоніми та гідроніми Чернівецької області, етнографічна лексика). Прикладами завдань можуть бути:

- пояснити значення буковинських діалектних слів;
- створити словничок місцевих говірок свого населеного пункту;
- дослідити походження назв річок Прут, Черемош, Сірет тощо.

На уроках розвитку мовлення рекомендуємо пропонувати учням:

- написання есе «Моє село (місто) на карті Буковини»;
- створення туристичних маршрутів Чернівецькою областю;
- підготовку інтерв'ю зі старожилами;
- написання нарисів про визначних земляків тощо.

У проєктній діяльності відповідно до вікових категорій для дослідження важливо обирати теми «Мовна карта моєї громади», «Мовні особливості говірки моєї громади», «Буковинські говірки в сучасному мовленні», «Легенди та перекази Буковини», «Видатні діячі Чернівецької області» тощо.

Реалізуючи краєзнавчий компонент на уроках української літератури, особливу увагу надаємо творчості письменників, життя і діяльність яких пов'язані з краєм: Юрій Федькович, Ольга Кобилянська, Осип Маковей, Сидір Воробкевич, Дмитро Загул, Володимир Івасюк. Під час вивчення програмових творів варто акцентувати увагу на буковинському культурному середовищі, особливостях побуту та світогляду мешканців краю. Доцільно також впроваджувати: віртуальні та реальні екскурсії літературними місцями Чернівців, дослідження літературної карти області, створення буктрейлерів про твори буковинських авторів, літературні квести. Особливу цінність має використання матеріалів Чернівецького літературно-меморіального музею Юрія Федьковича, літературно-меморіального музею Ольги Кобилянської, які зберігають спадщину письменників та містять значний освітній потенціал [12]. Ефективними є дослідницькі проєкти («Буковинські мотиви у творчості Ольги Кобилянської», «Юрій Федькович як співець Буковини», «Літературні Чернівці:

минуле і сучасність», «Фольклорна спадщина мого села», «Володимир Івасюк і культурна спадщина Буковини» тощо); вебквести; літературні подорожі; музейні уроки; уроки-екскурсії; конкурс учнівських краєзнавчих робіт; створення цифрових карт літературної Буковини, зустрічі з місцевими письменниками (понад 30 членів Чернівецької обласної організації: Борис Бунчук, Тамара Севернюк, Володимир Вознюк, Віра Китайгородська, Степан Панчук, Інна Гончар, Василь Джуран, Леонтина Топало та інші).

Краєзнавчий компонент на уроках української мови та літератури є важливим засобом формування особистості учня, здатного усвідомлювати свою належність до української нації та буковинської культурної спільноти. Системне використання регіонального матеріалу підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку дослідницьких компетентностей та забезпечує зв'язок шкільного курсу з реальним культурним простором області [11].

Професійний розвиток педагогічних працівників

Використання платформи «Вектор» як інструменту професійного розвитку для вчителів української мови та літератури Чернівецької області відкриває широкі можливості для формування індивідуальної траєкторії професійного розвитку, ознайомлення з інноваційними педагогічними практиками та участі у програмах, створених провідними науково-педагогічними працівниками Буковини [8].

Платформа «Вектор» є державною інформаційно-комунікаційною системою підтримки професійного розвитку педагогічних працівників, яка забезпечує доступ до програм підвищення кваліфікації, консультацій, супервізії та інших освітніх послуг [7].

Учителям української мови та літератури рекомендуємо:

- створити власний профіль на платформі та систематично оновлювати інформацію про професійні досягнення;
- формувати індивідуальну траєкторію професійного розвитку відповідно до потреб закладу освіти та власних професійних запитів;

- використовувати можливості багатокритеріального пошуку для добору програм за тематикою, обсягом годин та формою навчання;
- здійснювати моніторинг нових програм і курсів, що відповідають актуальним викликам мовно-літературної освіти.

Пріоритетні напрями професійного зростання вчителів української мови та літератури

У контексті впровадження політики «Освіта для життя» та розвитку Нової української школи доцільно обирати програми, спрямовані на розвиток таких компетентностей.

● *Методична компетентність*

Важливим напрямом є опанування сучасних підходів до навчання української мови та літератури, зокрема компетентнісного навчання; діяльнісного підходу; технологій формування оцінювання; розвитку читацької грамотності; організації дослідницької діяльності учнів [6].

● *Цифрова компетентність*

Сучасний учитель-словесник має володіти інструментами цифрової педагогіки, що передбачає створення інтерактивних навчальних матеріалів; використання цифрових освітніх ресурсів; застосування технологій штучного інтелекту в освітньому процесі; розвиток медіаграмотності учнів.

● *Оцінювально-аналітична компетентність*

Особливо актуальними є програми, пов'язані з новими підходами до оцінювання навчальних досягнень учнів у контексті НУШ, зокрема щодо формування та підсумкового оцінювання результатів навчання.

Авторські програми, підготовлені фахівцями Чернівецької області

Особливу цінність для педагогів області становлять програми підвищення кваліфікації, розроблені науково-педагогічними працівниками Комунального закладу «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області» [8]. Їхньою перевагою є орієнтація на регіональні освітні потреби та практичний характер змісту.

Серед пріоритетних програм варто відзначити:

1. «Сучасне оцінювання: навігатор учителя від А до Я»

Участь у програмі сприятиме вдосконаленню навичок формувального оцінювання; розробленню критеріїв оцінювання навчальних результатів; використанню інструментів самооцінювання та взаємооцінювання учнів; впровадженню сучасних методик зворотного зв'язку.

2. «Сучасні підходи до навчання української мови та української літератури в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти»

Ця програма спрямована на підвищення рівня професійних компетентностей учителів мовно-літературної освітньої галузі відповідно до вимог Державного стандарту базової середньої освіти та концептуальних засад Нової української школи [6; 8. 13; 14].

Практичні рекомендації щодо побудови індивідуальної траєкторії професійного розвитку

Учителям української мови та літератури Чернівецької області варто планувати професійний розвиток за такими напрямками:

- програми щодо реалізації політики «Освіта для життя»;
- сучасне оцінювання в НУШ;
- розвиток читацької грамотності;
- цифрові інструменти для словесника;
- медіаграмотність та критичне мислення;
- використання штучного інтелекту в освітньому процесі;
- міжпредметна інтеграція мовно-літературної освіти;
- узагальнення власного педагогічного досвіду;
- підготовка авторських освітніх продуктів;
- участь у професійних спільнотах та педагогічних майстернях.

Доцільно поєднувати різні форми підвищення кваліфікації: курси, вебінари, тренінги, професійні спільноти, супервізію та самоосвіту [9].

Список використаних джерел та літератури

1. Політика «Освіта для життя»: етапи та інструменти впровадження. *Міністерство освіти і науки України*. 2025. URL: <https://mon.gov.ua/news/polityka-osvita-dlia-zhyttia-etapy-ta-instrumenty-vprovadzhennia> (дата звернення: 08.06.2026).
2. Освіта для життя: офіційний портал комплексної політики МОН України. URL: <https://educationforlife.mon.gov.ua/> (дата звернення: 08.06.2026).
3. Освіта для життя: як перший рік пілотування модельних програм трансформує українську школу. *Міністерство освіти і науки України*. 2026. URL: <https://mon.gov.ua/news/osvita-dlia-zhyttia-iak-pershyi-rik-pilotuvannia-modelnykh-prohram-transformuie-ukrainsku-shkolu> (дата звернення: 08.06.2026).
4. Пресбрифінг МОН: презентація комплексної політики «Освіта для життя». *Офіційний YouTube-канал МОН України*. 2025. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=z0-kFr7bilE> (дата звернення: 08.06.2026).
5. Освітні програми. *Міністерство освіти і науки України*. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi> (дата звернення: 08.06.2026).
6. «Гроші ходять за вчителем»: реєструйтеся та обирайте можливості професійного розвитку на платформі «Вектор». *Міністерство освіти і науки України*. 2026. URL: <https://mon.gov.ua/news/hroshi-khodiat-za-vchylem-reiestruiesia-ta-obyraite-mozhlyvosti-profesiinoho-rozvytku-na-platformi-vektor> (дата звернення: 08.06.2026).
7. Національна платформа професійного розвитку педагогічних працівників «Вектор». URL: <https://vector.vector-dev.prozori.in.ua/uk/> (дата звернення: 08.06.2026).
8. Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області». *Платформа «Вектор»*. URL: <https://vector.ued.gov.ua/uk/spk/533/detail/> (дата звернення: 08.06.2026).

9. «Вектор» професійного зростання педагога: інструменти, ресурси, можливості : програма підвищення кваліфікації. *Платформа «Вектор»*. URL: <https://vector.uied.gov.ua/en/mpk/2740/detail/> (дата звернення: 08.06.2026).

10. ТОП 10 музеїв Чернівців: де оживає історія Буковини. *Ємузей*. URL: <https://emuseum.ua/blog/top-10-museums-of-chernivtsi> (дата звернення: 08.06.2026).

11. Музейний тур Чернівцями. Ч. 1. URL: https://www.youtube.com/shorts/2SdcYi_eFog (дата звернення: 08.06.2026).

12. Музейний тур Чернівцями. Ч. 2. URL: <https://www.youtube.com/shorts/19nxrBNO6r8> (дата звернення: 08.06.2026).

13. Сучасне оцінювання: навігатор учителя від А до Я : програма підвищення кваліфікації педагогічних працівників, які викладають предмети / інтегровані курси мовно-літературної освітньої галузі (українська мова, українська література, зарубіжні літератури). *Платформа «Вектор» / Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»*. Чернівці, 2026. URL: <https://vector.uied.gov.ua/uk/mpk/2060/detail/> (дата звернення: 08.06.2026).

14. Сучасні підходи до навчання української мови та української літератури в Новій українській школі на рівні базової середньої освіти : програма підвищення кваліфікації учителів мовно-літературної освітньої галузі закладів загальної середньої освіти. *Платформа «Вектор» / Комунальний заклад «Інститут післядипломної педагогічної освіти Чернівецької області»*. Чернівці, 2026. URL: <https://vector.uied.gov.ua/uk/mpk/2746/detail/> (дата звернення: 08.06.2026).